

РОЗДІЛ V. ЛІТЕРАТУРНЕ ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ (КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ) РОБОТИ

Літературне оформлення дипломної (кваліфікаційної) роботи являє собою важливий елемент її виконання і є одним із багатьох факторів, які враховуються Державною екзаменаційною комісією при оцінюванні під час захисту. Перш за все звертається увага на змістовну сторону викладу матеріалу: логічність і послідовність, повноту і репрезентативність, тобто широту використання наукових джерел, загальну грамотність та відповідність стандартам і прийнятим правилам, на текст роботи, список літератури і додатків, а також на зовнішнє оформлення титульного листка.

Єдиних вимог до зовнішнього оформлення, структури, об'єму, змісту і стилю викладу дипломних та кваліфікаційних робіт не існує, проте діючі нормативні документи встановлюють загальні принципи щодо оформлення таких робіт.

Дипломну (кваліфікаційну) роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті (перший варіант). Це дозволяє вносити до тексту необхідні зміни і доповнення як з ініціативи самого автора, так і в зв'язку з зауваженнями керівника.

Перший варіант дипломної роботи може не претендувати на бездоганне зовнішнє оформлення, проте і при написанні необхідно виконувати загальні вимоги, які полегшать наступне кінцеве оформлення.

До таких вимог головним чином відносять: написання першого варіанту дипломної (кваліфікаційної) роботи на окремих аркушах паперу, з однієї сторони, з полями (приблизно шириною 3-4 см).

Недотримання такої вимоги ускладнює можливість внесення автором необхідних доповнень до тексту, які можуть виконуватись на полях або на зворотній стороні аркуша. Тут же

можуть бути зроблені зауваження або пропозиції керівником роботи; писати перший варіант пропонується відповідно до її плану, не відкладаючи оформлення чорнового варіанту на останні дні встановленого терміну її здачі. При цьому слід кожен розділ роботи виконувати повністю, прагнути до його завершеності, формулюючи висновки і роблячи наступний перехід до нового розділу. Можливий і інший спосіб підготовки першого варіанту дипломної (кваліфікаційної) роботи, при якому автор розпочинає оформлення лише тоді, коли буде зібраний практично увесь необхідний матеріал.

Оскільки дипломна (кваліфікаційна) робота, як правило, об'ємна, то практикується розподіл усього матеріалу на змістовні частини, які відокремлюються заголовками. Найбільш поширеним є поділ роботи на розділи, глави, параграфи.

Розділ або главу прийнято нумерувати римськими цифрами, а параграф – арабськими. Параграфи нумеруються окремо в кожному розділі чи главі або за порядком у всій дипломній (кваліфікаційній) роботі.

Позначення розділів (глав) і їх порядкові номери пишуть окремих рядком над відповідними заголовками або в одному рядку з заголовком, причому після позначення крапка не ставиться, порядкові номери параграфів розташовують в один рядок з їх заголовками, і в кінці крапка не ставиться.

Наприклад:

Розділ 1. Теоретичні основи вивчення особливостей формування політичної культури сучасних старшокласників

1. *Поняття політичної культури*
2. *Операціональні ознаки поняття політичної культури*
3. *Методика вивчення політичної культури.*

Або:

1. Теоретичні основи вивчення особливостей формування політичної культури сучасних старшокласників

- 1.1. *Поняття політичної культури*

1.2. Операціональні ознаки поняття політичної культури

1.3. Методика вивчення політичної культури

До формулювань заголовків (назв), розділів (глав) і параграфів дипломної та кваліфікаційної робіт ставляться такі основні вимоги: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень, з перевагою простих, послідовне та точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

При написанні першого варіанту слід враховувати, що його об'єм не повинен перевищувати 50 сторінок машинописного тексту для кваліфікаційних і 75 – для дипломних робіт, хоча така норма досить умовна, і цінність виконаної роботи аж ніяк не знаходиться в прямій залежності від її об'єму.

У кожній дипломній роботі виділяють такі структурні елементи:

Вступ

Основний зміст роботи, який має два або три розділи (глави)

Висновки або заключна частина

Список використаної літератури

Додатки

Зміст

На титульному листку вказується: кафедра, назва вузу, в якому виконувалась дипломна (кваліфікаційна) робота, прізвище та ініціали студента-дипломника, повна назва теми дипломної (кваліфікаційної) роботи, прізвище, ініціали, вчене звання і ступінь керівника, рік і місце виконання роботи. У додатку 3 показані зразки оформлення титульного листка дипломних робіт.

До змісту дипломної (кваліфікаційної) роботи, крім текстової частини, входить різноманітний графічний та ілюстративний матеріал, який готується й оформляється одночасно зі складанням чернетки. Щоб не перевантажувати надмірно описову частину, рекомендується частку такого матеріалу виноси-

ти в додатки.

Додатки оформляються на окремих листках, причому кожен з них повинен мати свій тематичний заголовок і в правому верхньому куті надпис “Додаток” із вказівкою тільки його порядкового номера, якщо додатків декілька, або без позначки №, наприклад: ”Додаток 1” і т.д. Якщо додатки мають тексти допоміжного характеру (пропагандистські матеріали виборчих кампаній, статистичні дані емпіричного дослідження, розробки планів, практичні рекомендації тощо), то вони можуть бути подані в окремій папці, зошиті із збереженням загальної нумерації.

Ілюстрації, а також рисунки, схеми, графіки, діаграми та ін. невеликого розміру розміщати як в основному тексті, так і в додатках.

Ілюстрації, які є в тексті роботи, мають загальну нумерацію (арабськими цифрами) і позначаються словом “Рис.” (рисунок), наприклад “Рис. 1”, “Рис. 3” і т.д. У тексті, до якого відноситься та чи інша ілюстрація, робиться посилання на неї в дужках “(Рис. 5)” або без них “Рис. 4”, а у випадку, коли посилання робиться на ілюстрації, які вже згадувались раніше, тоді додають слово “дивись” (скорочено) із вказівкою сторінки, на якій була розміщена дана ілюстрація, наприклад: “див. рис. 2, с. 15”.

Кожні ілюстрація, таблиця, гістограма, графік повинні мати точну і коротку назву, а в окремих випадках – і необхідний пояснювальний текст.

Аналогічні позначення використовуються і для таблиць дипломної (кваліфікаційної) роботи, в яких зводиться необхідний цифровий матеріал. Надписи “Таблиця 1”, “Таблиця 3” і т.п. з позначенням номерів арабськими цифрами без знака № розміщуються над заголовками таблиць. У тексті на всі таблиці повинні бути зроблені посилання, причому слово “Таблиця” пишеться в тексті повністю, якщо таблиця одна, і скорочено, якщо вона розміщена під певним номером, напри-

клад: “у табл. 4”.

Усі таблиці в роботі повинні бути в однотипному оформленні. Заголовна частина кожної таблиці складається із назв граф (колонок), що визначають їх зміст, і відокремлюються від змісту граф потовщеною або подвійною горизонтальною лінією. Заголовки (назви) граф повинні бути короткими, починатися з великої букви.

У першій зліва графі (колонці) вказується назва відповідних горизонтальних рядків таблиці, в наступних графах даються заголовки інформаційних даних, які розміщуються там. Заголовна частина таблиці може розділятися на додаткові ділянки (по горизонталі), в яких розміщуються підзаголовки граф. При необхідності переносу частин таблиці на другу сторінку повторюється заголовок таблиці з надписом угорі: ”Продовження табл. 2”. Тематичний заголовок таблиці при цьому не повторюється.

Записи цифр у таблицях проводяться з дотриманням наступних правил:

- у кожній із граф класи чисел повинні знаходитися один під одним;
- частини цілого повинні виражатись у десяткових дробах;
- в одній і тій же графі всі числові величини повинні мати однакову кількість десяткових знаків;
- при відсутності значущих цифр ставляться нулі, наприклад: “5,74”; “3,00”;

- заміна повторюваних цифр або знаків не допускається; якщо в таблиці відсутні цифрові чи інші дані, то в графі ставиться прочерк.

Знаки №, % і т.ін. використовуються лише при цифрових або буквених позначеннях; у всіх інших випадках слід писати слова: номер, відсоток. Нумерація формул і посилання на них робиться так само, як і на рисунки і таблиці.

Як було зазначено, високі вимоги ставляться не тільки до змісту і результатів дипломної (кваліфікаційної) роботи, а й до її літературного та зовнішнього оформлення. Робота повинна бути написана в логічній послідовності, грамотно, літературною мовою. Під час підготовки чернетки слід звернути найпильнішу увагу на обробку кожного речення, на вибір необхідних формулювань, які б більш просто і чітко, коротко й доступно виражали зміст викладених питань. Не варто вживати тільки складні синтаксичні конструкції, а також надмірно короткі, лаконічні фрази, слабко зв'язані між собою логічно, з наявним подвійним тлумаченням та ін.

У дипломній (кваліфікаційній) роботі не рекомендується вживати слова і вирази – штампи типу “на всі сто відсотків”, “на даний момент” і т.п.;

Слід уникати частих повторень слів чи словосполучень. Разом з тим необхідно прагнути дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень і символів. У тексті допускаються загальноприйняті скорочення (с. – сторінка, ст. – стаття, і т.ін – і таке інше, і т.д. – і так далі, та ін. – та інші).

У дипломній (кваліфікаційній) роботі не рекомендується вести виклад від першої особи однини: ”Я спостерігав”, ”Я вважаю”, ”Мені здається”, ”На мою думку” та ін. чи множини: ”Ми отримуємо”, ”Ми спостерігаємо”, ”Ми маємо” і т.д.

Допускаються звороти із збереженням першої особи множини, в яких виключається займенник “ми”, тобто вживаються означено-особові речення: ”спостерігаємо”, ”встановлюємо”, ”мається на увазі” та ін.

В окремих випадках можна використовувати вирази: “на нашу думку”, “на наш погляд”, або “на думку автора дипломної (кваліфікаційної) роботи”, або “вивчення передового досвіду свідчить про те, що...”, або “на основі зробленого аналізу можна стверджувати...”, або “проведені дослідження підтвердили...” чи “...дають підстави вважати, робити висновки...” та ін.

При згадуванні в тексті прізвищ (вчених-дослідників, політиків) їх ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (М.Вебер, а не Вебер М., як це прийнято в списках літератури).

Виконану в чорновому варіанті дипломну (кваліфікаційну) роботу студент дає на перегляд керівникові. З урахуванням зроблених ним зауважень автор вносить до неї необхідні зміни та доповнення.

Після остаточного погодження з керівником чернетки дипломної (кваліфікаційної) роботи можна оформляти чистий варіант.

Увага! Перед тим як друкувати чернетку дипломної (кваліфікаційної) роботи, її слід старанно ще раз перевірити, уточнити назви розділів(глав), параграфів, таблиць та рисунків, послідовність розміщення матеріалу, звірити цифрові дані, обґрунтованість і чіткість формулювань, висновків та рекомендацій.

Оптимальний обсяг дипломної (кваліфікаційної) роботи без додатків і списку літератури повинен бути 50-75 сторінок, надрукованих на комп’ютері, шрифт 14 розміру на одному боці стандартного аркуша паперу. Кількість рядків на аркуші

– 30, кількість знаків у рядку – 65-70. Робота виконується в двох примірниках. Допускається її оформлення (як виняток) у рукописному вигляді. У цьому випадку щільність тексту повинна відповідати машинописному варіантові. Робота повинна бути написана розбірливо, виправлення не допускаються.

Усі сторінки роботи нумеруються від титульної до останньої без пропусків, повторів або буквених додатків. Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ній цифра 1 не ставиться, на наступній сторінці проставляється цифра 2 і далі за порядком.

Порядковий номер проставляється посередині верхнього поля сторінки або в правому верхньому куті. Дипломна (кваліфікаційна) робота відкривається титульним аркушем (додаток 3). На наступній сторінці розміщується план роботи із вказівкою сторінок, на яких кожний з елементів плану викладений у роботі.

У тексті роботи кожен з елементів плану (розділ, глава, параграф) починається з нової сторінки і заголовка.

Висновки і практичні рекомендації мають бути всебічно обґрунтовані в тексті роботи (в розділах чи заключній частині). Вони повинні коротко, але ґрунтовно резюмувати проведені дослідження. Основна вимога до заключної частини – не повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.